

יעוניים לתולדות ארץ-ישראל בתקופת התלמוד.

מאת ג'. אלון

א. ארכילייפוריין

בפסקתא דרב כהנא¹) אנו קורין: רבי אלעזר ברבי שמעון איתחני ארוכלייפוריין²). קטול בני אנשא דהו חביבין קטולין. והוא רבי יהושע בן קרחה קרי עלייה: חלא בר חمرا. אמר ליה: למה את קרי ל' חלא בר חمرا? לא קוצים כסוחים כסחתי מן הכרם? לאו בני אנשא דחביבין קטול קטלית?

מהו ארוכלייפוריין?

לבירור התיבה ראוי להעתיק את המסורת המקראית שבתלמוד: ראב"ש אשכח ליהווא פרהגבנה (נו"א: פרהגננא, פרהגננא) דקא תפיס גנבי... אישתמע מליחא כי מלכא, אמרו: קריינא דאגירתא איהו ליהוו פרונקא. אתיוהו לראב"ש وكא תפיס גנבי וואיז. שלח ליה רבי יהושע בן קרחה: חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של אלחינו לחריגתך? שלח ליה: קוצים אני מבלה מן הכרם. שלח ליה: יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו...³)

השם הפרסי פרהגבנה נתרפרש לאחרונה ע"י החוקרים במשמעותם: הממונה על הבתוון הצבורי, ראש המשטרת⁴). בעל כורחנו שהתיבה ארכילייפוריין קרויה בעניינה לאותה הוראה.

אלא שעדין אנו צריכים לhabיא את המסורת המקוטעת שבירושטמי, שונרה סופו של המעשה הנידון, על מנת להעמיד על טיב ההתחממות של ראב"ש: והוא רבי יהושע בן קרחה צוח ליה: חלא בר חمرا. אמר ליה: למה את צוח ל' כנ? אמר ליה: עד דערקת ואזאת לך לודקיה. אמר ליה: ולא קוצין כסוחין כסחתי? אמר ליה: ולא הוה לך לילך לסתוף העולם להנעה בעל הגינה שיקוץ את קוציו⁵). הרוי שאותו תפקיד הוטל עליו על ראב"ש שלא בטובתו, וריב"ק מגנה אותו שלא סיכן בעצמו להשתמט מן הגירה ולברוח אל מחוץ לך⁶).

נחוור לביואר התיבה.

מסתגר שביבוסודה חוזרת היא במאמר:⁷) מעשה בחבורה אחת של זיין שהוא

1) הוץ' בובר ויהי בשלח, צ"א ע"ב – צ"ב ע"א.

2) הגנטהאות האחריות בתיבה זו – ע"ש בערחותו של בובר – משובשות הן.

3) ב"מ פ"ג ע"ב. יש כאן הפרש בין סיפור המעשה בפסקתא ובין המסורת התלמודית. על דעת הראשונה אין בכינול ראב"ש עצמו את החביבים, ברם לפי אחרונה לא היה אלא מוסר ומוסר מלכות שדנתם. כיוצא בזה אף בירושלמי שלහן, ואין ארך לומר שהדין עמהם עם אלו. אולם "ממניהם על הבתוון" או "ראשי-הבטחון" לא היו דנים עצם, אלא מזוים היו למצוא את הערביינט, לעצם (ולחקרים חיקור ראשון) ולמסרם לשפטונות הרומיים.

4) Telegdi, *Journal asiatique*, 1935, p. 188, 251 (4

בערכו).

5) מעשרות פ"ג, נ' ע"ד.

6) והוא הרין במסורת שבסבבוי על רבי ישמעאל ברבי יוסי (שם פ"ג ע"ב, – פ"ד ע"א) – מטה כי האי מעשה לדייה, פגע ביה אליהו, אמר ליה: עד מתי אתה מוסר עמו של אלחינו לחריגתך? אמר ליה: מאוי אעביד, הרמנה דמלכה הוא (מצות הקיסר)? אמר ליה: אבוך ערך לאסיה, את ערך ללחקי.

7) במדבר רבא י', ח'.

ישובין ושותין יין עד חצי הלילה, ולא היו משתכרים. בא להם יין, אמרו למשוג יין בין. היו עושים כן עד שנכנס בהם היין. עמדו והכו זה את זה מתוך השכרות. נפלה צוחה בעיר ובא הלוּפר ותפסם ומסרם למלכות. מלת לופר וודאי אינה אלא ארכוליפרין בהשחתת הארכי (אַלְפִי).

הבלשנים, שעמדו כולם על עיקרה היווני של התיבה, הציעו הצעות רחוקות, שאי אפשר לקבוץ⁽⁹⁾.

דומה, שלפנינו השם τιράριος (τιραρίους) המציין הרבה בפאפירותים שמצרים, ומשמעותו: איש-המשטרה בעיר או בכפר. במאה החמישית והששית עוזים תפקיד זה חשוב האזרחים המשמשים בהנהגת הערים, ורוחחים הצירופים αἰδησύμος ἄγαρός αἰδησύμος αἰδησύμος αἰδησύμος αἰδησύμος αἰδησύμος αἰδησύμος βουλευτής.

ארכליפרין הרינו איפוא: τιράριος⁽⁹⁾, ראנש-הרייפרים, ראש אנשי המשטרה העירונית.

והנה לא מצינו את τιράριος עד למאה הרביעית. הרי שהמסורת דילן, המדוברת בעשה שאירוע בסופה של המאה השניה, אינה דווקנית ומקורית כצורתה.

ומכל מקום — ככלום יש مكان לפסלה כלפי העובדה בגופה? כבר מתחילה של מאה ב' מצינו ממנונים עירוניים באסיה הקטנה שעוזים תפקידים כשל הריפרים והם τιράριος, והפאפירותים העלו לאותם הימים מציאות זו אף במצרים.

ידי האינדרלים נזכרים אף τιράριος εἰρηνής τιράριος στρατηγός, στραטגיאτος, ויצואו בשמות אַלְפִי⁽¹⁰⁾.

אלו האחוריים מבקש אַלְפִי טוֹן⁽¹¹⁾ למצואו אף בתדמור על ידי השלחמו, בכתובות דוו-לשוניות בನוסח היווני: αἰνοῦται αἰνοῦται αἰνοῦται [στρατηγός εἰρηνής τιράριוֹ], בהקבלה לנוסח הארמי: אַסְטְּרָטְגָּא דֵי עַבְדְּ שְׁלָמָא בתחוומי מדיא.

ואותה כתובות משנה 202 היא.
ובידוע שמצוינו במאה ד' אירינדרלים בימיו של ליבאניוס בחלוצה (אגרתם ed. Foerster (101, 100).

המקורות מלמדים, שהיתה התמונה זו — השירות במשטרה העירונית — שירות munus של חובה (λειτουργία, munus) שלחלה על האזרחים הכהרים (אישית?)

8) לוּוּ ודאלמן מנחים: τιράριος (נושא רומח). ברם, שם כיוואה בו אינו יווני. יאסטרוב גירט: λειτουργός (נושא רומח). דבר שאין ידום לאמרו, ואין טעם במשמעותו.

קרוייס תווה ומזרף שמות שאין עניין לכאנ: ראה במלנו ערך לופר, ומאמרו J MGW 156 – 159.

9) המלחמות הר' בל' אינה תמהה כלל. ואני רואה דוחק בהנחה, שקלט הדיבור של א' במקומה הביאונית לשונות יווניות מתחומה של האדמיניסטרציה המקומית; קרובה היא אליה וקשורה היהת בה בஸא-זומתן של מטהר ובקשרית-תרבות.

Momson, *Strafrecht*, S. 305 – 312; Hirschfeld, *Kleine Schriften* (10) ר' S. 576 – 623; RE Suppl. III Col. 419 – 59. Wilcken, *Chrestomathie I* 413;

Rostowtzeff, *J. R. S.* 1918, p. 82 sq.

.Ingholt, *Syria* 1932, p. 278 sq. (11)

(12) שובה, ידיעות, שנה ג', עמ' 18 ואילך; שם, שנה ה' עמ' 61 ואילך.

ראה דעה 7⁽¹³⁾). אותו שרות הוסדר איפוא במשרין על ידי personale הנהגת העיר, כשם שהמשטרה עצמה עירונית היה אף היא, אלא שהഫיקוח והאישור, החיוב והכפיה נתנו בידי השולטן הרומי (הנציבות). למעשה אין כאן, איפוא, אלא הטלת תפקידים מצד המלכות על נתיניה בעל כורחם⁽¹⁴⁾.

הקייטרוג שביב"ק מקטרג עליו על ראב"ש שלא ברוח כדי לשות עצמו מן המשרה כורך באומה מציאות רוחות של "הבריחה" מפני הליטוגיות. דבר שאנו למדין עליו הרבה מן המקורות המשפטיים הרומיים, וכן העדויות הספרותיות ומונחים ואף מן המסורת-התומודית⁽¹⁵⁾.

ולגופו של התפקיד שנintel עליו ראב"ש, הרי ההיסטוריונים, שקובעים את המעשה קימו של ספטימיוס סיבריוס, מקרים אותו בנסיבות המדיניות שנתרחשו בארץ-ישראל בסופה של המאה השנייה: אותם "סיטים" שתפס ר"א אינם אלא מורדים במלכות, ומכאן ההתרסה שכונגו בפי ריב"ק.

ברם, אם יש ידים ליחס את המעשה הנידון לאוthon הימים⁽¹⁶⁾, הרי הפירוש ההיסטוריה-מדיני נתנן לו איינו נראה. מאחר שאנו המקורות מעליים כל אסמכתא לכך. וענינו משמע פשוטו. במלוכתו של הקיסר הזוה בידוע רבתה הליטוגיות באפרכיות הרבה (גרבות איטליה גופה)⁽¹⁷⁾. אותם "גנבים" יהודים לא נשתו מחבריהם שבארצאות הסמכות, הנכרים. ואם שואים אנו על סיבת התנגדותם של הכלמים להסתמכו של ראב"ש להתמנות זו, הרי התשובה רק מצויה בהתחזמות שבヘルנה אצל תנאים ואמורים אם יש לגירות דין-המלכות בתחום המשפט הפלילי (ובתוון הצבור), להישמעו ולסייע לעשיותו, ואם לאו. המסורת דילן משקפת אף היא אותה האבות שבסכה דורות, ושאין כאן מקום לפרטה.

Irenarchae quoque, qui disciplinae publicae et corrigendis moribus praeficiuntur... personalibus muneribus funguntur. (13)

(14) באסיה הקטנה היו הערים נזהגות להציג מספר מעודדים לחפקיד, והנציב היה בוחר מהם לרזינו ראה: PW, Supplementum III Col. 420.

(15) אלא שבריחת הליטוגיה טהום רשות היא, וכן, הויל והיתה זו כרוכה במעשה האסור על דעת ריב"ק) – חובה.

(16) רבי יושע בן קרחה, תנא מן הדור הראשון שלאחר מלחת בר-כוכבא. אם היה בשנו התשעים של המאה הב', הרי שזקן מופלג היה.

(17) ר' Rostowtzeff, *Gesellschaft und Wirtschaft* כרך ב', עמ' 4-123 והערה 28 לפך IX.

מנזר הפראנציסקנים ב"הר-ציוון" ויהודי ירושלים במאה הט'ו.

מאת י. פראך

קורות היהודי ירושלים במאה הט'ו נהיית לנו יותר מכמה פרקים קודמים של תולדותינו בארץ במווצאי ימי-הביבנים. הודות לאגרותיהם ותיאוריהם של שליחים ונוסעים, אשר ביקרו או השתקעו בעיר הקודש. אمنם ידיעותינו מצטמצמות לסוף המאה — ובעיקר לשוני עשויה האחרונים. המאמר הבא הוא נסיוון להבהיר אידאלו נספנות בתולדות היישוב הירושלמי וכוננותו מיוחדת לעמוד על הקשר שבין תולדות היהודי ירושלים לתולדות היהודים בחו"ל, בשנות העשרים והששים של המאה הט'ו.

קשר שנוצר מתוך מעמד המוחד של הנזירים הפראנציסקנים בירושלים*. מן המפרסמות היא האגדה על "කבר דוד" ב"הר-ציוון", שהפייצה, כידוע, ר' בנימין מטודילה, בסוף המאה הי"ב, אף שלא מן הנמנע הוא כי האגדה התהלה כבר לפני כן בין היהונים אשר במקומם, או הצלבנים או ירושלמים). לאגדה זו נתפסו במידה מסוימת גם הנוצרים וגם המוסלמים והיא יצרה היסטוריה במאה הט'ו. הריב על החזקת מקומו המשוער של "קבר דוד" בין היהודים לנוצרים (שאיתרו באותה נשיה כמה ממאורעות חי ישו) בסוף שנות העשרים של המאה — ידוע מאד ונסתפק, איפוא, בסיכום הדברים, עם מילויים מקורות נוצרים, אשר גללו מעיני החוקרים. היישוב היהודי בארץ ובヰיחוד בירושלים המקורי עולה במספרו וכוחו מתחילה המאה הט'ו. התגברות העלייה לארץ-ישראל בתקופה זו, אפשר להסבירה בכמה דרכים, ביניהן חופשות רדייפות ישראל בזמן הוא בארכיות אירופה מקום בראש. עליית מספר היהודים בעיר הקודש התבטה גם בנסיונות לknotted את המקום המשוער של "קבר דוד", בкомה החתונה של אותו הבניין, שבו קבעה המסורת הנוצרית את מקום "סעודת האחורה" של ישו²). עולה רג' אלמוני מודיע בשנת 1427, שמתה קאפקלה של רוח הקודש נמצאים קברי דוד, שרמה וממכדים אחרים והיהודים מעריצים אותם מאוד ובכسفים מרובים מנסים לקחתם מהאחים (הפראנציסקנים). כדי שיוכלו לעשות כן בית-כנסת³). התפתחות הדברים ידועה; אולי אין זה ידוע כי היהודים רכשו מזמן קרקעם בשטח הוא שבב' עם שטח הכנסייה, ולמד מכאן שהיהודים חתרו כראיה כבר לפני כן

*) חורתי נתונה למורי, הפרופ' י. בער, אשר הוואיל לוכותני בהערותיו בדרךו האדיבה מאז, וכן אני מודה לפניו. ל. א. מאיר על התענוגתו בעבודה זו.

(1) ר' Raimund d'Aguilers, cap. XX. RHC. Hist. Occ., III, p. 293. גל נושא זה נכתב גם מחקר מיוחד מעתה שנקרא "הפראנציסקנים". C. A. Nallino, *Sull'infondata leggenda della Tomba di David sottostante al Santuario del Cenacolo in Gerusalemme*, Torino 1919

לא הגיע לידי, אולי מסקנותיו מוסכמות במחקרים (ר' להלן).

(2) מעל לחדר שבו איתרו את "קבר דוד" ישנה קומת עלייה. לפי המסורת הנוצרית נחה שם רוח הקודש על חלמידי ישו (ר' מעשי-השליחים ב', א' ואילך) ובמקומות זה הוקם בית תפילה שנקרא "קאפקלה של רוח הקודש". את כל הבניין קראו בשם "מקום הטועורה" — coenaculum (לפי מרקוס י"ד, י"ב — כ"ה). ר' את תכנית הבניין לפי Bernardino Amico, *Trattato delle Piante e Immagini de Sacri Edifizi di T. S. D. Baldi, Enchiridion Locorum Sanctorum etc.*, אזל: Jerusalem 1935, p. 665

(3) Anonimi Libellus Descriptionis Terrae Sanctae, Le Missioni Frances- .cane VI, 1885, p. 259